

VṚṢASĀRASAMGRAHAḥ
A Critical Edition in Progress

Version of March 8, 2021

Csaba Kiss

DRAFT by CSK

Contents

तृतीयो ऽध्यायः	4
----------------------	---

वृषसारसंग्रहः

[तृतीयो ऽध्यायः]

[धर्मप्रवचनम्]

विगतराग उवाच ।

किमर्थं धर्ममित्याहुः कतिमूर्तिश्च कीर्त्यते ।

कतिपादवृषो ज्ञेयो गतिस्तस्य कति स्मृताः ॥ ३:१॥

कौतूहलं ममोत्पन्नं संशयं छिन्धि तत्त्वतः ।

कस्य पुत्रो मुनिश्रेष्ठ प्रजास्तस्य कति स्मृताः ॥ ३:२॥

अनर्थयज्ञ उवाच ।

धृतिरित्येष धातुर्वै पर्यायः परिकीर्तितः ।

आधारणान्महत्त्वाच्च धर्म इत्यभिधीयते ॥ ३:३॥

श्रुतिस्मृतिद्वयोर्मूर्तिश्चतुष्पादवृषः स्थितः ।

चतुराश्रम यो धर्मः कीर्तितानि मनीषिभिः ॥ ३:४॥

गतिश्च पञ्च विज्ञेयाः शृणु धर्मस्य भो द्विज ।

देवमानुषतिर्यं च नरकस्थावरादयः ॥ ३:५॥

ब्रह्मणो हृदयं भित्त्वा जातो धर्मः सनातनः ।

तस्य पत्नी महाभागा त्रयोदश सुमध्यमाः ॥ ३:६॥

Testimonia for this chapter: C₉₄ ff. 197r–198v, C₄₅ ff. 204v–206r, C₀₂ ff. 273r–273v (it broke off at 2.21 and resumes at 3.30b; f. 272 is missing), K₈₂ ff. 4v–6r, K₁₀ exp. 42, 47–48 (sic!), K₇ ff. 213r–214v; C = C₉₄ + C₄₅ + C₀₂ 3 ≈ Matsyapurāṇa 145.27: धर्मेति धारणे धातुर्महत्वे चैव उच्यते । आधारणे महत्त्वे वा धर्मः स तु निरुच्यते । 5ab C₄₅ reads here गतिश्च पौत्राश्च अनेकाश्च बभूव ह, skipping to 3.7cd, omitting 3.5–7ab. 6ab cf. Devipurāṇa 4.59cd: ब्रह्मणो हृदयाज्जातः पुत्रो धर्म इति स्मृतः • cf. also MBh 1.60.40ab: ब्रह्मणो हृदयं भित्त्वा निःसृतो भगवान्भृगुः

1a आहुः] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ ; आहु E 1d स्मृताः] C₉₄K₈₂K₁₀K₇ ; स्मृता C₄₅, स्मृतः E 2a कौतूहलं] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ ; कौतूहल E • ममोत्पन्नं] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀E ; समोत्पन्नं K₇ 2b संशयं] C₄₅K₈₂K₁₀K₇E ; संशयं C₉₄ 3c आधारणान्म •] C₉₄K₁₀ ; आधारणात्प • C₄₅, आधारणात्प • K₈₂K₇, आधारणे म • E 3d •भिधीयते] C₉₄K₈₂K₇E ; •विधीयते C₄₅K₁₀ 4ab •स्मृतिद्वयोर्मूर्तिश्च •] C₉₄ ; •स्मृतिद्वयो मूर्तिश्च • C₄₅K₁₀, •स्मृतिद्वयो मूर्ति च • K₈₂K₇, •स्मृतिद्वयो मूर्तिश्च E 4b •वृषः] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀E ; •वृष K₇ 4c चतुरा •] C₄₅K₈₂K₁₀E ; चातुरा • C₉₄K₇ 5a विज्ञेयाः] em. ; विज्ञेयः C₉₄K₈₂K₁₀K₇E, omitted in C₄₅ 6a ब्रह्मणो] C₉₄K₈₂K₁₀K₇ ; omitted in C₄₅, ब्राह्मणो E • भित्त्वा] C₉₄C₄₅K₈₂K₇E ; भित्त्वा K₁₀ 6b धर्मः] C₉₄C₄₅K₈₂K₇E ; धर्म K₁₀ 6d •मध्यमाः] C₉₄K₈₂K₁₀K₇E, omitted in C₄₅

दक्षकन्या विशालाक्षी श्रद्धाद्याः सुमनोहराः ।
तस्य पुत्राश्च पौत्राश्च अनेकाश्च बभूव ह ।
एष धर्मनिसर्गो ऽयं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ ३:७ ॥
विगतराग उवाच ।
धर्मपत्नी विशेषेण पुत्रस्तेभ्यः पृथक्पृथक् ।
श्रोतुमिच्छामि तत्त्वेन कथयस्व तपोधन ॥ ३:८ ॥
अनर्थयज्ञ उवाच ।
श्रद्धा लक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः पुष्टिर्मेधा क्रिया लज्जा ।
बुद्धिः शान्तिर्वपुः कीर्तिः सिद्धिः प्रसूतिसम्भवाः ॥ ३:९ ॥
श्रद्धा कामः सुतो जातो दर्पो लक्ष्मीसुतः स्मृतः ।
धृत्यास्तु नियमः पुत्रः संतोषस्तुष्टिजः स्मृतः ॥ ३:१० ॥
पुष्ट्या लाभः सुतो जातो मेधापुत्रः श्रुतस्तथा ।
क्रियायास्त्वभयः पुत्रो दण्डः समय एव च ॥ ३:११ ॥
लज्जाया विनयः पुत्रो बुद्ध्या बोधः सुतः स्मृतः ।
लज्जायाः सुधियः पुत्र अप्रमादश्च तावुभौ ॥ ३:१२ ॥
क्षेमः शान्तिसुतो विन्द्याद्वयसायो वपोः सुतः ।

10 For 3.10–13, see a rather similar passage e.g. in Kūrmapurāṇa 1.8.20 ff.: श्रद्धाया आत्मजः कामो दर्पो लक्ष्मीसुतः स्मृतः । धृत्यास्तु नियमः पुत्रस्तुष्ट्याः संतोष उच्यते ॥ पुष्ट्या लाभः सुतश्चापि मेधापुत्रः श्रुतस्तथा । क्रियायाश्चाभवत्पुत्रो दण्डः समय एव च ॥ बुद्ध्या बोधः सुतस्तद्वदप्रमादो व्यजायत । लज्जाया विनयः पुत्रो वपुषो व्यवसायकः ॥ क्षेमः शान्तिसुतश्चापि सुखं सिद्धिरजायत । यशः कीर्तिसुतस्तद्वदित्येते धर्मसूनवः ॥ कामस्य हर्षः पुत्रो ऽभूदेवानन्दो व्यजायत । इत्येष वै सुखोदरकः सर्गो धर्मस्य कीर्तितः ॥

7a °आक्षी] C₉₄K₈₂K₁₀K₇ ; omitted in C₄₅ , °आक्षि E 7b °आद्याः] em. ; °आद्या K₁₀K₇E , °आद्याः K₈₂ , omitted in C₄₅ , °आद्या C₉₄ • °हराः] K₁₀E ; °हरा C₉₄K₇ , omitted in C₄₅ , °*माः] K₈₂ 7cd तस्य पुत्राश्च पौत्राश्च अनेकाश्च बभूव ह] C₉₄K₁₀ ; गतिश्च पौत्राश्च अनेकाश्च बभूव ह C₄₅(eyeskip from 3.5a), तस्य पुत्राश्च योत्राश्च अनेकाश्च बभूव ह K₈₂K₇ , तस्य पुत्रा अनेकाश्च तथा पौत्रा बभूवहः E 8 विगतराग उवाच] C₄₅K₈₂K₇E ; विगतराग उ C₉₄K₁₀ , omitted in K₈₂^{ac} 9a लक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः] C₉₄ ; लक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः C₄₅ , लक्ष्मीर्धृतिर्धृतिस्तुष्टिः K₈₂^{ac} , लक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः K₈₂^{pc} , लक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः K₁₀ , लक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः K₇ , लक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिः E 9b पुष्टिर्मे°] C₉₄C₄₅ K₈₂K₁₀K₇ ; पुष्टि मे° E • लज्जा] C₉₄C₄₅K₁₀K₇E ; लजा K₈₂ 9c बुद्धिः] C₄₅K₈₂K₁₀K₇E ; बुद्धि C₉₄ 9d सिद्धिः प्रसूतिसम्भवाः] conj. ; सिद्धिश्चाभूतिसम्भवा C₉₄K₈₂K₁₀K₇ , सिद्धिश्चाभूतिसम्भवा C₄₅ , सिद्धिश्च भूतिसम्भवा E 10a कामः] K₈₂ ; काम° C₉₄C₄₅K₁₀K₇ , धर्म° E 11a लाभः] C₉₄C₄₅K₁₀K₇ ; लाभ° K₈₂E 11b °पुत्रः] em. ; °पुत्र C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇E • श्रुत°] C₉₄K₈₂K₁₀K₇E ; श्रुत° C₄₅ 11c त्वभयः पुत्रो] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ ; त्वभयः पुत्रौ E 11d दण्डः] corr. ; दण्डे C₉₄K₈₂^{ac} , दण्डो C₄₅ , दण्ड° K₈₂K₁₀K₇E • च] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ ; तु E 12a लज्जाया विनयः] C₉₄C₄₅ K₈₂K₁₀K₇ ; लज्जायाः विनय° E 12b सुतः स्मृतः] K₈₂EK₁₀K₇ ; सुतः ** C₉₄ , सुतःस्तथा C₄₅ 12c सुधियः] E ; सुधिय C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ • पुत्र] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ ; पुत्रः E 12d अप्रमाद°] C₉₄C₄₅EK₁₀K₇ ; अप्रमादा° K₈₂ 13b वपोः] C₉₄C₄₅K₁₀K₇E ; वपो K₈₂

यशः कीर्तिसुतो ज्ञेयः सुखं सिद्धेर्व्यजायत ।
 स्वायम्भुवे ऽन्तरे त्वासन्कीर्तिता धर्मसूनवः ॥ ३:१३ ॥
 विगतराग उवाच ।
 मूर्तिद्वयं कथं धर्मं कथयस्व तपोधन ।
 कौतूहलमतीवं मे कर्तय ज्ञानसंशयम् ॥ ३:१४ ॥
 अनर्थयज्ञ उवाच ।
 श्रुतिस्मृतिद्वयी मूर्तिर्धर्मस्य परिकीर्तिता ।
 दाराग्निहोत्रसम्बन्धमिज्या श्रौतस्य लक्षणम् ।
 स्मार्तो वर्णाश्रमाचारो यमैश्च नियमैर्युतः ॥ ३:१५ ॥

[यमनियमभेदः]

यमश्च नियमश्चैव द्वयोर्भेदमतः शृणु ।
 अहिंसा सत्यमस्तेयमानृशंस्यं दमो घृणा ॥ ३:१६ ॥
 धन्याप्रमादो माधुर्यमार्जवं च यमा दश ।
 एकैकस्य पुनः पञ्चभेदमाहुर्मनीषिणः ॥ ३:१७ ॥

[यमेष्वहिंसा (१)]

अहिंसादि प्रवक्ष्यामि शृणुष्वावहितो द्विज ।
 त्रासनं ताडनं बन्धो मारणं वृत्तिनाशनम् ।
 हिंसां पञ्चविधामाहुर्मुनयस्तत्त्वदर्शिनः ॥ ३:१८ ॥

15cd cf. Manu 3.171ab: दाराग्निहोत्रसंयोगं कुरुते यो ऽग्रजे स्थिते; and also Matsyapurāṇa 142.41: दाराग्निहोत्रसम्बन्धमृगयजुःसामसंहिताः । इत्यादिवहुलं श्रौतं धर्मं सप्तर्षयो ऽब्रुवन् ॥ 15c-f ≈ Matsyapurāṇa 145.31: दाराग्निहोत्रसम्बन्धमिज्या श्रौतस्य लक्षणम् । स्मार्तो वर्णाश्रमाचारो यमैश्च नियमैर्युतः ॥ ≈ MBh Indexes 1.36.10: दानाग्निहोत्रमिज्या च श्रौतस्यैतद्वि लक्षणम् । स्मार्तो वर्णाश्रमाचारो यमैश्च नियमैर्युतः ॥

13d सिद्धे°] C₄₅K₈₂K₁₀ ; सिद्धि C₉₄K₇E • व्यजायत] C₉₄C₄₅K₈₂ ; व्यजायते K₁₀E, व्यजायतः K₇ 13e स्वायम्भुवे] C₉₄K₈₂K₇ ; स्वायम्भुवो C₄₅, स्वयम्भुवे K₁₀E • ऽन्तरे त्वासन्] conj. ; ऽन्तरे त्वासि C₉₄C₄₅K₈₂, ऽन्तरे त्वासीत् K₁₀, ऽन्तरे त्वासं K₇, ऽन्तरेवासि E 14a धर्म°] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀ ; धर्म K₇, धर्मः E 14c कौतूहल°] C₉₄K₈₂K₁₀K₇E ; कोतूहल° C₄₅ • °तीवं मे] C₉₄K₈₂K₁₀K₇E ; °तीव मे C₄₅ 14d कर्तय] em. ; कीर्तय C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇E • °संशयम्] C₉₄K₈₂K₇E ; °संशयः C₄₅K₁₀ 15a श्रुति°] C₉₄K₈₂K₁₀K₇ ; श्रुतिः C₄₅E • द्वयी मूर्ति] K₇ ; °द्वयोर्मूर्तिर् C₉₄, °द्वयोर्मूर्ति C₄₅E, द्वयो मूर्ति K₈₂K₁₀ 15b °कीर्तिता] C₉₄C₄₅K₈₂E ; °कीर्तितः K₁₀, कीर्तिताः K₇ 15cd °बन्धमि°] em. ; °बद्ध इ° C₉₄C₄₅K₈₂K₇, °बन्ध इ° K₁₀E 15d श्रौतस्य] em. ; श्रौतस्य C₉₄C₄₅K₇, श्रौत्रस्य K₈₂, श्रोत्रस्य K₁₀, श्रुतस्य E 15e स्मार्तो] em. ; स्मार्त C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇E 16a नियम°] C₉₄C₄₅K₁₀K₇E ; नियमै° K₈₂ 16d °मानृशंस्यं] em. ; °मनृशंस्यो C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀E, °मानृशंस्या K₇ 17a धन्या°] E ; धन्यः C₉₄C₄₅K₁₀K₇, धन्यं K₈₂ • माधुर्य°] E ; माधुर्य° C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ 17b आर्जवं च] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ ; आर्जवश्च E 17d °माहुर्म°] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀E ; °माहु म° K₇ 18b शृणुष्वा°] C₉₄C₄₅K₇E ; शृणुष्वा° K₈₂K₁₀ 18c बन्धो] C₉₄C₄₅K₈₂K₇ ; बद्धो K₁₀, बन्ध E 18e हिंसां] C₉₄K₈₂K₇ ; हिंसा C₄₅K₁₀E • °विधामाहु°] C₄₅K₈₂K₇ ; °विधमाहु° C₉₄, °विधान्याहु° K₁₀, °विध प्राहु° E

काष्ठलोष्टकशाद्यैस्तु ताडयन्तीह निर्दयाः ।
 तत्प्रहारविभिन्नाङ्गो मृतवध्यमवाप्नुयात् ॥ ३:१९॥
 बद्धा पादौ भुजोरश्च शिरोरुक्कण्ठपाशिताः ।
 अनाहता म्रियन्त्येवं वधबन्धजनाः स्मृताः ॥ ३:२०॥
 शत्रुचौरभयैर्घोरैः सिंहव्याघ्रगजोरगैः ।
 त्रासनाद्वधमाप्नोति अन्यैर्वापि सुदुःसहैः ॥ ३:२१॥
 यस्य यस्य हरेद्वित्तं तस्य तस्य वधः स्मृतः ।
 वृत्तिजीवाभिभूतानां तद्वारा निहतः स्मृतः ॥ ३:२२॥
 विषवह्निशरशस्त्रैर्मायायोगबलेन वा ।
 हिंसकान्याहु विप्रेन्द्र मुनयस्तत्त्वदर्शिनः ॥ ३:२३॥
 अहिंसा परमं धर्मं यस्त्यजेत्स दुरात्मवान् ।
 क्लेशायासविनिर्मुक्तं सर्वधर्मफलप्रदम् ॥ ३:२४॥
 नातः परतरो मूर्खो नातः परतरं तमः ।
 नातः परतरं दुःखं नातः परतरो ऽयशः ॥ ३:२५॥
 नातः परतरं पापं नातः परतरं विषम् ।
 नातः परतराविद्या नातः परं तपोधन ॥ ३:२६॥
 यो हिनस्ति न भूतानि उद्भिज्जादि चतुर्विधम् ।
 स भवेत्पुरुषः श्रेष्ठः सर्वभूतदयान्वितः ॥ ३:२७॥
 सर्वभूतदयां नित्यं यः करोति स पण्डितः ।
 स यज्वा स तपस्वी च स दाता स दृढव्रतः ॥ ३:२८॥

19a काष्ठलोष्ट°] C₉₄C₄₅K₈₂K₇E ; काष्ठ(×× K₁₀ 19b निर्दयाः] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ ; निर्दया E
 19c °भिन्नाङ्गो] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ ; °भिन्नाङ्गा E 20a भुजोरश्च] C₉₄C₄₅K₁₀K₇ ; भुजोरश्च K₈₂E
 20b शिरोरुक्कण्ठ°] corr. ; शिरोरुक्कण्ठ° C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ ; शिरोरुः कण्ठ° E 20c अनाहता
 म्रियन्त्येवं] C₉₄C₄₅K₈₂K₇E ; अनाहत म्रियन्त्येष K₁₀ 20d °जनाः स्मृताः] conj. ; °नजाः स्मृताः
 C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀ , °नजाः स्मृता K₇ , °नज स्मृतः E 21a °चौरभयैर्घोरैः] C₉₄C₄₅K₈₂K₇E ; °चौरभयै
 घोरै K₁₀ 21d अन्यैर्वापि] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀E ; अन्ये चापि K₇ 22a हरेद्वि°] C₉₄C₄₅K₈₂K₇E ; हरे
 वि° K₁₀ 22b वधः] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ ; वध E 22a °भिभूतानां] C₉₄C₄₅K₈₂K₇E ; °विभूतानां
 K₁₀ 22b तद्वारा नि°] conj. ; तद्वारान्नि° C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ , तद्वारान्नि° E 23ab °शस्त्रैर्माया°]
 C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀ ; °शस्त्रै मा° K₇ , °शस्त्रैर्मया° E 23c हिंसकान्याहु] C₄₅K₁₀K₇ ; हिंसकान्याहुर्
 C₉₄K₈₂ (unmetr.) , हिंसकेत्याहु E 24c परमं धर्म] C₉₄C₄₅K₈₂E ; परमं धर्म K₁₀ , परमो धर्म
 K₇ 24d त्यजेत्स दुरात्मवान्] C₄₅K₇E ; त्यजेच्छ दुरात्म° C₉₄ , त्यजेत्सुदुरात्मवान् K₈₂ , त्यजेत्स
 दुरात्मनम् K₁₀ 25b °तरं] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ ; °तन् C₄₅E 26d परं तपोधन] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ ;
 पर तपोधमाः E 27a यो हिनस्ति न] C₉₄C₄₅K₈₂K₇ ; यो न हिंसन्ति K₁₀ , यो हि नास्ति न E
 27b उद्भिज्जादि] em. ; उद्भिज्जादि C₉₄C₄₅K₁₀K₇E , उद्भिज्जानि K₈₂ • °विधम्] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀E ;
 °विधिं K₇ 27c पुरुषः] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇ ; पुरुष° E 28a °दयां नित्यं] C₉₄K₈₂E ; °दया नित्यं
 C₄₅K₁₀ , °दया नित्य K₇ 28c यज्वा] C₉₄C₄₅K₈₂K₇E ; यज्या K₁₀

अहिंसा परमं तीर्थमहिंसा परमं तपः ।
 अहिंसा परमं दानमहिंसा परमं सुखम् ॥ ३:२९ ॥
 अहिंसा परमो यज्ञः अहिंसा परमं व्रतम् ।
 अहिंसा परमं ज्ञानमहिंसा परमा क्रिया ॥ ३:३० ॥
 अहिंसा परमं शौचमहिंसा परमो दमः ।
 अहिंसा परमो लाभः अहिंसा परमं यशः ॥ ३:३१ ॥
 अहिंसा परमो धर्मः अहिंसा परमा गतिः ।
 अहिंसा परमं ब्रह्म अहिंसा परमः शिवः ॥ ३:३२ ॥
 मांसाशनान्निवर्तेत मनसापि न काङ्क्षयेत् ।
 स महत्फलमाप्नोति यस्तु मांसं विवर्जयेत् ॥ ३:३३ ॥
 स्वमांसं परमांसेन यो वर्धयितुमिच्छति ।
 अनभ्यर्च्य पितृन्देवान्न ततो ऽन्यो ऽस्ति पापकृत् ॥ ३:३४ ॥
 मधुपर्के च यज्ञे च पितृदैवतकर्मणि ।
 अत्रैव पशवो हिंस्या नान्यत्र मनुरब्रवीत् ॥ ३:३५ ॥
 क्रीत्वा स्वयं वाप्युत्पाद्य परोपहतमेव वा ।
 देवान्पितृश्चार्चयित्वा खादन्मांसं न दोषभाक् ॥ ३:३६ ॥
 वेदयज्ञतपस्तीर्थदानशीलक्रियाव्रतैः ।

29 This and the following verses are similar to MBh 13.117.37-38 • C₀₂ resumes here in 189.jpg, f. 273r (sic!) with रमं सुखम् (3.30b) After pādas cd, E inserts this: अहिंसा परमा कीर्ति अहिंसा परमो दमः, which is not to be found in CK₈₂K₁₀K₇ 34ab = MBh 13.116.14ab and 13.116.34ab 34 ≈ Manu 5.52 35 ≈ Manu 5.41 36 = Manu 5.32 (in Olivelle's critical edition; other editions read परोपकृत°)

29a परमं ती°] C₉₄K₈₂K₁₀K₇E ; परन्ती° C₄₅ 30a यज्ञः] C₄₅C₀₂K₁₀E ; यज्ञर् C₉₄, यज्ञ K₈₂ K₇ 30c परमं] CK₈₂K₁₀K₇ ; परमो E 30d परमा] CK₈₂K₇E ; परमां K₁₀ 31ab omitted in E 31c लाभः] K₇ ; लाभ C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀E, लाभो C₀₂ 31d परमं] CK₁₀K₇E ; परमा K₈₂ 32a धर्मः] K₈₂K₇ ; धर्म C₉₄C₄₅E, धर्मो C₀₂, धर्म् K₁₀ 32b अहिंसा परमा गतिः] CK₈₂K₇ ; ××××××× K₁₀, अहिंसा परमो गतिः E 32e अहिंसा परमं ब्रह्म] CK₈₂E ; अहिंसा परमं ब्रह्म K₁₀, अहिंसा परमं ब्रह्म K₇ 33a मांसाशनान्नि°] C₉₄C₄₅E ; मान्साशन नि° C₀₂, मांसाशनान्नि° K₈₂, मन्सासनान्नि° K₁₀, मांसाशनान्नि° K₇ 33d मांसं] CK₈₂ ; मांस K₁₀E, मांस K₇ 34a °मांसेन] CK₈₂K₁₀E ; °मासेन K₇ 34b वर्धयितु°] CK₈₂K₇E ; वर्द्धयति K₁₀ 34c पितृन्] C₉₄C₄₅K₈₂K₇ ; पितृन् C₀₂E, पितृन् K₁₀ 34d ततो ऽन्यो] CK₈₂K₁₀K₇ ; तदन्यो E 35b °दैवत°] C₉₄C₄₅K₈₂K₇E ; °देवत° C₀₂ K₁₀ 35c अत्रैव पशवो हिंस्या] C₉₄C₀₂K₇E ; अत्रैव पशवो हिंसा C₄₅, अत्रैव पशवो हिंस्यान् K₈₂, ××××××× K₁₀ 35d नान्यत्र मनुरब्रवीत्] CK₈₂K₇E ; ××त्र मनुरब्रवीत् K₁₀ 36a क्रीत्वा] CK₈₂K₁₀K₇ ; कृत्वा E • °प्युत्पाद्य] CK₈₂K₁₀K₇ ; °प्युत्पाद्या° E 36b °हृत°] CK₈₂K₁₀K₇ ; °हित° E • वा] CK₈₂K₁₀K₇ ; च E 36c पितृश्चार्चयित्वा] CK₈₂K₇ ; पितृश्चार्चयित्वा K₁₀, पितृश्चार्चयित्वा E 36d मांसं] CK₈₂K₁₀E ; मांस K₇ 37b °शील°] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇E ; °शल° C₀₂

मांसाहारनिवृत्तानां षोडशांशं न पूर्यते ॥ ३:३७॥
 मृगाः पर्णतृणाहारादजमेषगवादिभिः ।
 सुखिनो बलवन्तश्च विचरन्ति महीतले ॥ ३:३८॥
 वानराः फलमाहारा राक्षसा रुधिरप्रियाः ।
 निहता राक्षसाः सर्वे वानरैः फलभोजिभिः ॥ ३:३९॥
 तस्मान्मांसं न हीहेत बलकामेन भो द्विज ।
 बलेन च गुणाकाशात्परतो भयभीरुणा ॥ ३:४०॥
 अहिंसकसमो नास्ति दानयज्ञसमीहया ।
 इह लोके यशः कीर्तिः परत्र च परा गतिः ॥ ३:४१॥
 त्रैलोक्यं मणिरत्नपूर्णमखिलं दत्त्वोत्तमे ब्राह्मणे
 कोटीयज्ञसहस्रपद्मयुतं दत्त्वा महीं दक्षिणाम् ।
 तीर्थानां च सहस्रकोटिनियुतं स्नात्वा सकृन्मानवः
 एतत्पुण्यफलमहिंसकजनः प्राप्नोति निःसंशयः ॥ ३:४२॥

॥ इति वृषसारसंग्रहे अहिंसाप्रशंसा नामाध्यायस्तृतीयः ॥

37c °वृत्तानां] CK₈₂K₇ ; °वृत्ताना K₁₀ , °वृत्तीनां E 37d न] C₉₄C₀₂K₈₂K₁₀K₇E ; त C₄₅
 38a पर्ण°] CK₁₀K₇ ; पर्ण° K₈₂ , पर्णा° E 38ab °हाराद] C₉₄C₀₂K₁₀^{pc}K₇E ; °हाद K₁₀^{ac} , °हारा
 अ° C₄₅K₈₂ 39ab °हारा रा°] C₄₅K₈₂K₁₀ ; °हाराद्रा° C₉₄C₀₂K₇E 39d °भोजिभिः] CK₈₂
 K₁₀K₇ ; °भोगिभिः E 40a मांसं] CK₈₂K₁₀E ; मांसं K₇ 40b हीहेत] CK₇E ; हीयेत K₈₂K₁₀
 40c गुणाकाशा°] CK₈₂K₁₀K₇ ; गुणा कुर्या° E 41b °यज्ञसमीहया] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀ ; °धर्मसमीहया
 C₀₂ , °यज्ञसमीहया: K₇ , °धर्मसमीहय E 41c यशः] C₉₄C₄₅K₈₂K₁₀K₇E ; यशं C₀₂ 41d परा
 गतिः] C₀₂K₈₂K₇ ; परा गतिः C₉₄ , पराङ्गतिम् C₄₅K₁₀ , परा गतिः E 42a त्रैलोक्यं] CK₈₂K₇
 E ; त्रैलोक्य K₁₀ • अखिलं दत्त्वोत्तमे ब्राह्मणे] C₄₅C₀₂K₁₀K₇E ; अखिलं***** C₉₄ , अखिलं
 दत्तोत्तमे ब्राह्मणे K₈₂ 42b कोटीयज्ञसहस्रपद्मम्] C₄₅C₀₂K₈₂K₁₀K₇E ; ***** C₉₄ • महीं] C₉₄
 C₄₅K₈₂K₁₀K₇E ; मही C₀₂ 42c °कोटि°] CK₈₂K₁₀K₇ ; °कोटी° E (unmetr.) • स्नात्वा] C₉₄C₀₂
 K₈₂K₁₀K₇E ; स्ना C₄₅ 42d °फलमहिंस°] CK₈₂K₁₀E ; °फलं त्वहिंस° K₇ • निःसंशयः] C₀₂
 K₈₂K₁₀K₇ ; **** C₉₄ , निःसंशय* C₄₅ , निःसंशय E Colophon: नामाध्यायस्तृतीयः] CK₈₂K₁₀
 ; नामाध्यायस्तृतीय K₇ , नामस्तृतीयो ऽध्यायः E